

**НАЦІОНАЛЬНИЙ НАУКОВИЙ ЦЕНТР
«ІНСТИТУТ АГРАРНОЇ ЕКОНОМІКИ»**

КОНЦЕБА Сергій Михайлович

УДК 332.33:331.101:633.85(477.46)

**ОРГАНІЗАЦІЯ РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИРОБНИЦТВА І ПЕРЕРОБКИ
НАСІННЯ РІПАКУ В
РЕГІОНІ**

08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

КИЇВ – 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Уманському національному університеті садівництва Міністерства аграрної політики та продовольства України

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор,
академік НААН
Саблук Петро Трохимович,
Національний науковий центр
«Інститут аграрної економіки», директор

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Коденська Марія Юхимівна
Національний науковий центр «Інститут
аграрної економіки», головний науковий
співробітник відділу інвестицій
кандидат економічних наук

Фаїзов Анатолій Вікторович,
Тернопільський національний економічний
університет, Чортківський інститут підприємництва
і бізнесу, доцент кафедри обліку і аудиту

Захист дисертації відбудеться «15» березня 2011 р. о 15⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої Вченої ради Д 26.350.01 в Національному науковому центрі «Інститут аграрної економіки» за адресою: 03680, м. Київ, МСП, вул. Героїв Оборони, 10, конференц-зал, 3-й поверх.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» за адресою: 03680, м. Київ, МСП, вул. Героїв Оборони, 10, кім. 212.

Автореферат розісланий «10» лютого 2011 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук

О.Г. Шпикуляк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Актуальність теми. Розв'язання продовольчої та енергетичної проблеми в умовах стрімкого науково-технічного прогресу зумовлюється рівнем розвитку агропромислового виробництва та ефективною організацією його ресурсного забезпечення економіки країни, включаючи продуктові підкомплекси, окремі галузі, у тому числі виробництво і переробку насіння ріпаку, що започатковано в Україні.

Ріпаківництво, як свідчить досвід розвинутих країн світу – це унікальна галузь для отримання не тільки продовольчих продуктів, а й забезпечення сировиною для виробництва енергетичних ресурсів, яких гостро потребує вітчизняна економіка. Водночас розвиток цього підкомплексу зумовлюється наявним ресурсним забезпеченням і рівнем його ефективного використання. Реальна оцінка забезпеченості ресурсами виробництва та переробки насіння ріпаку дає можливість розробити стратегічні напрями сталого розвитку галузі й визначити основні напрями її оптимального ресурсного забезпечення для ефективного функціонування підкомплексу та реалізації його ринкового потенціалу.

Дослідники завжди виявляли інтерес до проблеми ресурсного забезпечення сільськогосподарського виробництва та виробництва й переробки насіння ріпаку зокрема. Вагомий внесок у дослідження загальнотеоретичних і практичних аспектів цієї проблеми зробили провідні учені: В. Г. Андрійчук, М.Я. Дем'яненко, М.В. Калінчик, Г.М. Калетнік, М.Ю. Коденська, М.Й. Малік, В.І. Мацибора, В.П. Мертенс, О.О. Митченко, В.Я. Месель-Веселяк, С.І. Мельник, В.А. Павчак, Г.М. Підлісецький, П.П. Руснак, П.Т. Саблук, Г.Б. Супіханов, В.М. Трегобчук, А.В. Фаїзов, М.М. Федоров, В.Й. Шиян, О.М. Шпичак та інші.

Незважаючи на наявний науковий доробок, проблеми ресурсного забезпечення виробництва та переробки насіння ріпаку недостатньо досліджені як у теоретико-методологічному, так і в практичному аспекті, зокрема економічне обґрунтування організації зон виробництва й переробки насіння ріпаку з урахуванням природно-економічних умов і ресурсного потенціалу окремих регіонів. Визначення економічних особливостей організації виробництва, переробки та реалізації насіння ріпаку в Черкаському регіоні, що є репрезентативним у цьому відношенні зумовили вибір теми, мету, завдання та структуру дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт у межах наукової програми Уманського національного університету садівництва «Адаптація організаційно-економічного механізму господарювання до соціально-орієнтованих ринкових відносин в АПК» (номер державної реєстрації 0101U004493), у якій автором обґрунтовано пропозиції щодо удосконалення організації ресурсного забезпечення виробництва і переробки насіння ріпаку в регіоні.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є поглиблення теоретико-методичних засад і розробка рекомендацій з організації оптимального забезпечення ресурсами виробництва і переробки насіння ріпаку в регіоні. Реалізація поставленої мети зумовила розв'язання наступних завдань:

- узагальнити теоретичні засади ресурсного забезпечення аграрного виробництва та виявити особливості його формування при виробництві й переробці насіння ріпаку;
- обґрунтувати методичні підходи щодо визначення показників оцінки забезпечення виробничими ресурсами аграрного виробництва;
- узагальнити зарубіжний досвід забезпечення ресурсами виробництва й переробки насіння ріпаку з метою його адаптації у вітчизняній практиці;
- здійснити оцінку сучасного стану ресурсного забезпечення виробництва і переробки насіння ріпаку;
- визначити вплив обсягів використання виробничих ресурсів на ефективність виробництва насіння ріпаку з метою ідентифікації стимулюючих і стримуючих чинників виробництва;

- розробити стратегічні напрями розвитку виробництва насіння ріпаку, що відповідатимуть найбільш ефективному використанню виробничих ресурсів аграрних підприємств;

- обґрунтувати раціональні розміри посівних площ ріпаку в агроформуваннях з урахуванням рівня ресурсного забезпечення виробництва;

- визначити основні напрями розвитку інтегрованих форм організації виробництва і переробки насіння ріпаку з метою формування довгострокових партнерських відносин між аграрними і переробними підприємствами;

- обґрунтувати потребу інвестиційних ресурсів для налагодження переробки насіння ріпаку в досліджуваному регіоні.

Об'єктом дослідження є процес ресурсного забезпечення виробництва і переробки насіння ріпаку в Черкаській області.

Предметом дослідження є сукупність організаційно-економічних відносин, що складаються у процесі ресурсного забезпечення виробництва і переробки насіння ріпаку в регіоні.

Методи дослідження. Теоретико-методологічні основи дослідження ґрунтувались на загальнонаукових методах пізнання. Відповідно методологічну основу досліджень становили: діалектичний та абстрактно-логічний – для розкриття сутності економічного поняття «ресурсне забезпечення»; методи логічного порівняння та узагальнення – для проведення класифікації виробничих ресурсів і визначення методологічних узагальнень показників забезпечення ресурсами аграрного виробництва; монографічний – при дослідженні значення виробництва і переробки насіння ріпаку для національної економіки; статистико-економічний – для оцінки сучасного стану ресурсного забезпечення виробництва ріпаку; статистичних групувань – при виявленні впливу обсягів використання виробничих ресурсів на ефективність виробництва насіння ріпаку; розрахунково-конструктивний – для оцінки оптимальних розмірів вирощування ріпаку в регіоні; економіко-математичного моделювання – для планування оптимальних шляхів розвитку виробництва та переробки насіння ріпаку в регіоні.

Інформаційною базою дослідження були законодавчі та нормативні документи України, що стосуються розвитку галузі ріпаківництва, праці провідних вітчизняних і зарубіжних учених з питань ресурсного забезпечення аграрного виробництва, статистичні дані Державного комітету статистики України, офіційна інформація Міністерства аграрної політики та Міністерства економіки України, дані періодичних спеціалізованих видань, річні звіти сільськогосподарських підприємств регіону, що досліджувався, інформацію електронних видань, інші літературні джерела.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у визначенні й уточненні суті ресурсного забезпечення сільськогосподарського виробництва та розробці науково обґрунтованих рекомендацій щодо удосконалення організаційно-економічних засад ресурсного забезпечення виробництва й переробки насіння ріпаку.

У процесі дослідження отримано такі наукові результати:

вперше:

- обґрунтовано раціональні розміри площ вирощування ріпаку з використанням п'ятипільної системи сівозмін в аграрних підприємствах регіону з урахуванням комплексу ресурсних чинників виробництва;

- визначено місце розташування заводів з переробки насіння ріпаку в зонах його концентрованого виробництва у регіоні, що досліджувався, за критерієм найменших витрат;

удосконалено:

- тлумачення сутності ресурсного забезпечення виробництва, що визначається як сукупність організаційно-економічних відносин, спрямованих на оптимальне і своєчасне створення відповідних умов для здійснення ефективного виробничого процесу;

набули подальшого розвитку:

- обґрунтування класифікаційних ознак категорії «виробничі ресурси», якими є: походження, ступінь належності підприємству, характер впливу на кінцевий результат, ступінь реалізації у виробничому процесі;
- систематизація факторів ефективності виробництва насіння ріпаку серед яких основними є: раціональне розміщення ріпаку в структурі посівних площ і запровадження технологічних схем виробництва насіння ріпаку відповідно до рівня ресурсного забезпечення підприємства.
- визначення розвитку інтегрованих форм організації виробництва, реалізації і переробки насіння ріпаку на основі прямих зв'язків господарств із підприємствами переробної промисловості, заготівельними організаціями і торгівлею;
- методичні підходи до розподілу грошової виручки від реалізації кінцевої продукції в агропромислових формуваннях, що розв'язується пропорційно відповідним нормативним витратам переробних і сільськогосподарських підприємств;
- методичні підходи до визначення ефективності використання п'ятипільної сівозміни, насиченої ріпаком у підприємствах з різним рівнем ресурсного забезпечення.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що економічно обґрунтовано ресурсне забезпечення сільськогосподарських підприємств у концентрованих зонах вирощування ріпаку в регіоні, визначено напрями розвитку інтегрованих формувань, в яких забезпечується ефективне виробництво і переробка насіння ріпаку.

Обґрунтовані в дисертаційній роботі висновки і пропозиції спрямовані на удосконалення організації ресурсного забезпечення виробництва і переробки насіння ріпаку, підвищення ефективності діяльності аграрних підприємств та їх стабільного економічного розвитку.

Результати дисертаційного дослідження апробовано і впроваджено в сільськогосподарських підприємствах Черкаської області: ТОВ «Хижня» Жашківського району (довідка № 4 від 14 січня 2010 р.), ТОВ «Кишенці» Маньківського району (довідка № 7 від 15 січня 2010 р.), прийнято до використання Управління агропромислового розвитку Маньківської районної державної адміністрації (довідка № 151 від 26 січня 2010 р.) та Головним управлінням агропромислового розвитку Черкаської обласної державної адміністрації (довідка № 03-22/80 від 02 лютого 2010 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням. Рекомендації та пропозиції, наведені в дисертаційній роботі, є особистими розробками автора.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дослідження знайшли відображення у статтях, опублікованих у фахових та інших наукових виданнях, доповідалися та отримали позитивну оцінку на Міжнародній науково-практичній конференції «Відтворення господарського комплексу регіону: методологія, механізми, інструментарій» (м. Чернівці, 2007 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Аграрний форум – 2007» (м. Суми, 2007 р.); I Міжнародній науково-практичній конференції «Конкурентоспроможність в умовах глобалізації: реалії, проблеми, перспективи» (м. Житомир, 2007 р.); X Міжнародній науково-практичній конференції «Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи» (м. Феодосія, 2008 р.); II Міжнародній конференції молодих учених і студентів «Інноваційні процеси економічного і соціально-культурного розвитку: вітчизняний та зарубіжний досвід» (м. Тернопіль, 2009 р.); III Міжнародній науково-практичній конференції «Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин» (м. Умань, 2009 р.); XII Всеукраїнській науково-практичній конференції «Формування сучасної стратегії підприємницької діяльності» (м. Умань, 2010 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковано в 21 науковій праці: 10 у фахових виданнях загальним обсягом 3,53 друк. арк. та 11 тез виступів на науково-практичних конференціях загальним обсягом 2,06 друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Відповідно до мети, завдань і логіки дослідження дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків і списку використаних джерел. Обсяг основної частини дисертаційної роботи становить 195 сторінок комп'ютерного тексту. Дисертація містить 51 таблицю на 52 сторінках; 10 рисунків на 10 сторінках, 36 додатків на 44 сторінках. Список використаних джерел налічує 195 найменувань на 19 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі – **«Теоретичні основи ресурсного забезпечення сільськогосподарського виробництва»** досліджено й узагальнено економічну сутність ресурсного забезпечення виробництва сільськогосподарської продукції, методи його оцінки при виробництві насіння ріпаку, виявлено особливості формування і використання виробничих ресурсів у ріпаківництві.

Вивчення й узагальнення теоретичних засад ресурсного забезпечення виробництва сільськогосподарської продукції дало змогу встановити, що визначення терміна «ресурси» акцентується в кількох аспектах: «ресурси» – це «запаси», «ресурси» – це «джерела», «ресурси» – це інтегрована система, що пов'язує різні за своїми характеристиками групи ресурсів матеріального та нематеріального характеру, які при використанні в своїй органічній єдності сприяють організації виробничого процесу створення сільськогосподарської продукції. «Ресурсне забезпечення» є складним соціально-економічним поняттям, основою функціонування й сталого розвитку економічної системи. В авторському розумінні ресурсне забезпечення – це сукупність організаційно-економічних відносин, що спрямовуються на оптимальне та своєчасне створення відповідних умов для здійснення ефективного виробничого процесу.

Рационально сформоване ресурсне забезпечення аграрно-промислових підприємств слід розглядати як сукупність технологічно, економічно й екологічно взаємопов'язаних виробничих ресурсів (земельних, трудових, матеріальних, фінансових, інноваційних, інформаційних та ін.), спроможних забезпечити високоефективне виробництво, переробку, зберігання, транспортування і реалізацію аграрно-продовольчої продукції.

Кожна зі складових виробничих ресурсів є нерівнозначною за відповідними класифікаційними ознаками: походженням, ступенем належності підприємству, характером впливу на кінцевий результат, ступенем реалізації в господарському процесі, що по-різному впливають на виробництво та його кінцеві результати.

Отже, виробничі ресурси – це сукупність матеріальних і нематеріальних елементів, а також людського капіталу, які можуть бути залучені в процес виробництва з метою випуску готової продукції для задоволення потреб ринку. Ресурсне забезпечення аграрної сфери розглядається нами як комплексна система виробничих ресурсів, користувачами яких є підприємства аграрно-промислового виробництва при існуючих технологіях та соціально-економічних відносинах.

Економічне значення ресурсного забезпечення полягає в оптимізації господарських зв'язків між споживачем і постачальником, формуванні відповідних умов для безперебійного забезпечення підприємства необхідними матеріально-технічними засобами та раціонального й ефективного їх використання у виробництві.

Ресурсне забезпечення підприємства має формуватися згідно з концепцією розвитку галузі на основі об'єднання відповідних пропорцій складових ресурсів у єдину систему, що забезпечує ефективне виробництво продукції з використанням передових інноваційних досягнень науково-технічного й організаційного спрямування.

Оцінка кількісних, якісних і структурних параметрів ресурсного забезпечення виробництва насіння ріпаку здійснюється на основі системи економічних показників, що слугує інформаційною базою для аналізу ресурсних можливостей регіональних складових ріпакового підкомплексу й окремих підприємств, прийняття економічно обґрунтованих рішень щодо підвищення їх ефективного розвитку.

Оцінка забезпечення ресурсами виробництва насіння ріпаку проводиться з використанням системи натуральних і вартісних показників на основі класичних методів аналізу господарської діяльності: балансового та економіко-математичного моделювання оптимального виробництва сільськогосподарської продукції у відповідних зонах і підприємствах з різним рівнем ресурсного забезпечення.

У процесі аналізу й оцінки використання ресурсів у ріпаківництві виявлено особливості їх формування, переваги і недоліки виробництва насіння ріпаку в організаційному, агротехнічному та економічному плані. Ріпак досить вибагливий до земельних ресурсів. Він потребує родючих ґрунтів із задовільною водо- і повітропроникністю, нейтральною або слабнокислою реакцією ґрунтового розчину. Доведення ґрунту до відповідних вимог потребує додаткових витрат матеріальних ресурсів (вапнякового борошна, відповідних технічних засобів, паливно-мастильних матеріалів тощо). Раціональне розміщення посівів ріпаку в сівозмінах з максимальним насиченням зерновими культурами компенсує ці витрати. При вирощуванні ріпаку попередники по-різному впливають на економічні показники виробництва. З'ясовано, що розміщення озимого ріпаку по гороху порівняно з вирощуванням озимого ріпаку з попередником озимих зернових сприяє зменшенню на 1 га посіву затрат праці на 0,36 люд-год, мінеральних добрив – на 148,5 грн, засобів захисту рослин – на 67,49 грн, паливно-мастильних матеріалів – на 60,0 грн, при цьому амортизаційні відрахування використаних основних засобів і витрати на їх ремонт зменшаться на 40,99 грн.

Мінеральні добрива є однією з визначальних складових матеріальних ресурсів, необхідних для досягнення високих урожаїв ріпаку. Доведено, що витрати на їх придбання і використання значно менші, ніж дохід, одержаний від реалізації додаткового врожаю цієї культури.

Вирощування ріпаку потребує порівняно невеликих затрат праці, до того ж у періоди з найменшим напруженням сільськогосподарських робіт. Введення у сівозміну озимого ріпаку сприяє практично рівномірному розподілу використаних трудових ресурсів протягом періоду весна – осінь, за винятком тільки одного місяця – травня. Це пов'язано з тим, що такі технологічні операції, як висів озимого ріпаку та збирання врожаю за термінами відбуваються раніше, ніж озимих зернових культур (пшениці та ячменю), що дає змогу уникнути «пиків» використання трудових ресурсів, а разом з тим зменшується напруга використання збиральної техніки.

При вирощуванні ріпаку залучається техніка, що призначена для зернових культур, але доповнюється ріпаківним столом – як технічного засобу при збиранні урожаю, що окуповується протягом досить короткого терміну. Підприємства, що повною мірою використовують необхідні для вирощування ріпаку матеріальні ресурси (нові сорти насіння, мінеральні добрива, засоби захисту рослин), досягають високої урожайності, достатнього рівня рентабельності й прибутковості галузі.

У другому розділі – **«Сучасний стан ресурсного забезпечення виробництва і переробки насіння ріпаку в регіоні»** – розкрито стан ресурсного забезпечення виробництва й переробки насіння ріпаку, його загальнонаціональне значення, висвітлено світові тенденції розвитку виробництва насіння ріпаку та продуктів його переробки, здійснено оцінку ресурсного забезпечення виробництва й переробки насіння ріпаку в регіоні та виявлено вплив використання задіяних ресурсів на ефективність виробництва.

Активізація розвитку ріпаківництва та збільшення виробництва насіння ріпаку й ріпаківної олії значною мірою зумовлено зростанням потреб у продуктах харчування і загостренням світової енергетичної проблеми. Використовуючи ріпаківну олію для виробництва біодизеля, провідні країни світу (США та країни ЄС) забезпечують себе власними відновлюваними енергетичними ресурсами. Зважаючи на важливість ріпаку як енергетичної культури та зростаючий попит на продукцію ріпаківництва на зовнішньому і внутрішньому ринках, її відносно невисоку матеріаломісткість, Україна в останні роки нарощує посівні площі й виробництво насіння ріпаку, займаючи шосте місце у світі і друге в

Європі. У 2008 р. зібрана площа посівів ріпаку в Україні досягла 1,38 млн га, або 4,6% світових площ.

Виявлені тенденції виробництва насіння ріпаку в Черкаській області та рівень ресурсного забезпечення (земельними, трудовими, матеріально-технічними, інвестиційними та інноваційними ресурсами) агроґрунтових районів свідчать про можливість створення концентрованих зон виробництва насіння ріпаку та реалізації інвестиційних проектів з будівництва заводів по його переробці.

Вирощуванням ріпаку займаються господарства населення та сільськогосподарські підприємства усіх форм власності. Частка сільськогосподарських підприємств у 2005–2009 рр. становила 98,0–99,2% валового збору насіння ріпаку. Частка зібраної площі ріпаку великими та середніми сільськогосподарськими підприємствами у 2006–2008 рр. серед усіх категорій господарств коливається у межах 80,5–85,7%, а серед сільськогосподарських підприємств – від 81,1 до 86,4%. Дослідження, що проводились за трьома агроґрунтовими районами (Уманський, Корсунь-Шевченківський і Драбівський), свідчать про нерівномірність забезпечення якісними земельними та іншими виробничими ресурсами для вирощування ріпаку, що зумовило в них різний рівень насиченості ріпаківництвом (табл. 1).

Таблиця 1

Ресурсне забезпечення виробництва насіння ріпаку в сільськогосподарських підприємствах Черкаської області*

Показники	2005	2006	2007	2008	2009	2009 до 2005, +/-
Уманський агроґрунтовий район						
Загальна площа посівів, тис. га	208,3	200,1	240,4	253,7	303,5	95,2
Площа посівів ріпаку, тис. га	2,7	10,0	18,2	33,3	13,2	10,5
Частка посівної площі ріпаку в загальній площі посівів, %	1,3	5,0	7,6	13,1	4,3	3,0
Працевзабезпеченість, осіб на 1 тис. га	34,4	29,5	27,3	24,5	20,3	-14,1
Трактори у розрахунку на 1000 га ріллі, шт.	10	9	8	8	8	-2
Зернозбиральні комбайни, шт.	676	640	587	546	534	-142
Енергозабезпеченість на 100 га ріллі, к. с.	294,5	289,8	253,0	251,5	237,4	-57,1
Корсунь-Шевченківський агроґрунтовий район						
Загальна площа посівів, тис. га	286,9	305,9	318,6	359,7	373,5	86,6
Площа посівів ріпаку, тис. га	3,9	12,5	24,6	38,9	21,0	17,1
Частка посівної площі ріпаку в загальній площі посівів, %	1,4	4,1	7,7	10,8	5,6	4,2
Працевзабезпеченість, осіб на 1 тис. га	33,5	29,3	28,7	25,8	22,7	-10,8
Трактори у розрахунку на 1000 га ріллі, шт.	11	11	10	9	8	-3
Зернозбиральні комбайни, шт.	858	800	720	698	657	-201
Енергозабезпеченість на 100 га ріллі, к. с.	327,7	311,1	314,7	290,4	286,1	-41,6
Драбівський агроґрунтовий район						
Загальна площа посівів, тис. га	198,9	190,6	206,8	218,2	216,4	17,5
Площа посівів ріпаку, тис. га	2,2	7,0	10,6	14,6	13,2	11,0
Частка посівної площі ріпаку в загальній площі посівів, %	1,1	3,7	5,1	6,7	6,1	5,0
Працевзабезпеченість, осіб на 1 тис. га	30,3	26,6	26,7	24,8	25,1	-5,2
Трактори у розрахунку на 1000 га ріллі, шт.	10	10	10	9	9	-1
Зернозбиральні комбайни, шт.	423	370	336	335	319	-104
Енергозабезпеченість на 100 га ріллі, к. с.	311,1	322,1	282,3	282,6	286,1	-25,0
Черкаська область						
Загальна площа посівів, тис. га	694,1	696,6	765,8	831,6	893,4	199,3
Площа посівів ріпаку, тис. га	8,8	29,5	53,4	86,8	47,4	38,6

Частка посівної площі ріпаку в загальній площі посівів, %	1,3	4,2	7,0	10,4	5,3	4,0
Працевзабезпеченість, осіб на 1 тис. га	32,8	28,6	27,7	25,2	22,6	-10,2
Трактори у розрахунку на 1000 га ріллі, шт.	11	10	9	9	8	-3
Зернозбиральні комбайни, шт.	1957	1810	1643	1579	1510	-447
Енергозабезпеченість на 100 га ріллі, к. с.	312,5	306,5	285,2	275,2	269,6	-42,9

*Примітка: підприємства які звітують за формою №50-сг «Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств».

Джерело: розраховано автором.

Найбільші посівні площі ріпаку в 2008 р. були у Корсунь-Шевченківському (44,8% від загальної площі посівів в області) та Уманському (37,6%) агрогрунтовому районах. У Драбівському агрогрунтовому районі найнижча частка посівів ріпаку в загальній площі посівів – 6,7%, тоді як в Уманському агрогрунтовому районі цей показник майже удвічі вищий – 13,1%. У всіх агрогрунтових районах області частка площ вирощування ріпаку в структурі посівів не перевищила науково рекомендованих норм. Поряд із цим частка посівів технічних культур майже досягла 30,0%, тому подальше збільшення посівних площ ріпаку можливе за рахунок зменшення посівів інших технічних культур.

При вивченні рівня забезпеченості трудовими ресурсами у сільськогосподарських підприємствах регіону за 2005–2009 рр. виявлено різке зменшення чисельності працівників, зайнятих у галузі рослинництва: в Уманському агрогрунтовому районі – на 30,8%, у Драбівському – на 10,6%, Корсунь-Шевченківському – на 17,6%. Відповідно до побудови балансу трудових ресурсів сільськогосподарських підприємств Черкаської області поступово в регіоні намічається тенденція до збалансованості використання трудових ресурсів. Збільшення площ вирощування ріпаку в підприємствах призведе до зменшення затрат праці та, як наслідок, може негативно вплинути на розвиток інтерактивних галузей.

Більшість технологічних процесів у виробництві ріпаку механізована, тому загальне зменшення за досліджуваний період забезпеченості тракторами, зернозбиральними комбайнами й енергетичними потужностями у цілому негативно позначається на рівні забезпеченості виробничого процесу в галузі. У процесі дослідження виявлено, що станом на 01.01.2009 року найкраще забезпечені енергетичними потужностями підприємства Корсунь-Шевченківського агрогрунтового району, де на 100 га ріллі припадає 290,4 к.с., а в Уманському та Драбівському агрогрунтових районах цей показник становить відповідно 251,5 і 282,6 к.с.

В результаті дослідження впливу рівня використання виробничих ресурсів на ефективність вирощування ріпаку виявлено, що найвища урожайність цієї культури забезпечує найбільші грошові надходження та прибуток. Прибуток є одним із основних джерел відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств і формування фінансових ресурсів. Динаміка прибутку, який отримують сільськогосподарські підприємства Черкащини від реалізації ріпаку, відображена в таблиці 2.

Вироблене у регіоні насіння ріпаку в 2005–2009 рр. в основному реалізовується за кордон, що пояснюється високими й стабільними світовими цінами та відсутністю у регіоні відповідних переробних потужностей підприємств. Ціну на насіння ріпаку встановлює попит «інших каналів». В Україні у 2006–2008 рр. за цими каналами була найвища ціна реалізації. Але її рівень у 2007 р. нижчий, ніж у Німеччині, Франції, Великобританії та Чехії, що входять до десятки країн – найбільших виробників насіння ріпаку. Олієжирові підприємства, що знаходяться в сусідніх із Черкаською областями, спеціалізуються на переробці насіння соняшнику. Виробництво ними ріпакової олії для подальшої її переробки на біодизель є малоімовірним, тому що потребує введення додаткових потужностей. Організація виробництва на цих підприємствах вказує на необхідність створення агропромислових формувань із виробництва біодизеля в Черкаській області, основою яких мають стати новостворені заводи.

Економічна ефективність виробництва насіння ріпаку в сільськогосподарських підприємствах Черкаської області*

Показники	2005	2006	2007	2008	2009
Уманський агрогрунтовий район					
Кількість господарств, од.	24	49	71	95	60
у т. ч., які одержали збитки, од.	7	11	33	16	27
Зібрана площа ріпаку, тис. га	2,6	9,7	16,4	32,8	12,0
Урожайність, ц/га	31,0	23,7	16,2	32,7	20,5
Прибуток у розрахунку: на 1 підприємство, тис. грн	93,4	75,5	34,3	820,0	30,5
на 1 га зібраної площі, грн	842,9	382,6	146,1	2373,1	152,5
на 1 ц продукції, грн	27,2	16,2	9,0	72,6	7,4
Рівень рентабельності, %	42,3	17,4	5,9	54,7	3,6
Корсунь-Шевченківський агрогрунтовий район					
Кількість господарств, од.	38	76	105	140	104
у т. ч., які одержали збитки, од.	13	26	26	21	37
Зібрана площа ріпаку, тис. га	3,7	12,2	22,2	38,3	19,1
Урожайність, ц/га	18,7	16,2	13,7	27,4	21,8
Прибуток у розрахунку: на 1 підприємство, тис. грн	18,2	44,1	85,3	585,0	139,1
на 1 га зібраної площі, грн	194,6	275,0	407,4	2135,8	756,4
на 1 ц продукції, грн	10,4	16,9	29,8	77,9	34,6
Рівень рентабельності, %	13,1	20,5	23,9	62,1	19,3
Драбівський агрогрунтовий район					
Кількість господарств, од.	13	25	29	40	42
у т. ч., які одержали збитки, од.	4	7	4	5	9
Зібрана площа ріпаку, тис. га	2,2	6,8	9,6	14,4	12,1
Урожайність, ц/га	26,7	19,8	20,0	29,9	21,1
Прибуток у розрахунку: на 1 підприємство, тис. грн	17,4	87,9	280,3	862,5	169,5
на 1 га зібраної площі, грн	103,8	320,2	846,1	2401,2	590,8
на 1 ц продукції, грн	3,9	16,2	42,3	80,2	28,1
Рівень рентабельності, %	5,6	17,4	34,3	67,0	16,6
Черкаська область					
Кількість господарств, од.	75	150	205	275	206
у т. ч., які одержали збитки, од.	24	44	63	42	73
Зібрана площа ріпаку, тис. га	8,5	28,7	48,2	85,5	43,2
Урожайність, ц/га	24,4	19,6	15,8	29,9	21,3
Прибуток у розрахунку: на 1 підприємство, тис. грн	42,1	61,6	95,2	706,5	113,7
на 1 га зібраної площі, грн	372,0	322,0	404,6	2271,4	542,3
на 1 ц продукції, грн	15,2	16,4	25,6	76,1	25,2
Рівень рентабельності, %	21,7	18,4	19,1	59,6	13,8

*Примітка: підприємства які звітують за формою №50-сг «Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств».

Джерело: розраховано автором.

Побудова в регіоні переробних заводів з виробництва біодизеля потребує залучення інвестицій. В досліджуваній області розроблено проекти для переробки близько 60 тис. т насіння ріпаку на рік. Потреба в інвестиціях становить 12180,0 тис. дол. США, тобто для організації переробки 1 т насіння ріпаку на біопальне необхідно використати близько 200 дол. інвестицій. Збільшення інвестиційних ресурсів у Черкаській області, наявність

інноваційних розробок з переробки насіння ріпаку створюють сприятливі передумови реалізації проектів з будівництва заводів із виготовлення біодизеля.

В третьому розділі – «**Напрями удосконалення організації ресурсного забезпечення виробництва і переробки насіння ріпаку**» – обґрунтовано напрями удосконалення організації ресурсного забезпечення виробництва і переробки насіння ріпаку на основі розрахунку оптимальних площ вирощування з дотриманням його раціонального співвідношення у сівозміні, створення інтегрованих систем у ріпаківництві та здійснено оптимізацію ресурсного забезпечення галузі в регіоні.

При розрахунку оптимальних площ вирощування ріпаку в Черкаській області враховано об'єми використання дизельного пального у регіоні. У 2008 р. споживання дизельного пального в Черкаській області становило 185,9 тис. т, у тому числі в сільському господарстві – 71,9 тис. т. Виявлено тенденцію до збільшення обсягів споживання пального за усіма видами діяльності (на 17,8%), при незначному зниженні у сільському господарстві.

Для оцінювання можливості переорієнтації використання частини сільськогосподарських угідь з виробництва продукції харчування на вирощування сировини для біодизеля, не знижуючи рівень виробництва продуктів харчування, застосовано підхід, який використовує Держкомстатистики України у своїх розрахунках. Також у розрахунках враховано рекомендації щодо оптимального співвідношення сільськогосподарських культур у сівозмінах різних ґрунтово-кліматичних зон України, відповідно до яких частка посівів технічних культур у загальній площі посівів не повинна перевищувати 30%.

Розрахунки оптимальних площ вирощування ріпаку свідчать, що в Черкаській області ймовірне створення його концентрованих зон у східній (Драбівський, Золотоніський, Черкаський та Чорнобаївський адміністративні райони) та західній (Жашківський, Звенигородський, Катеринопільський, Маньківський, Тальнівський, Уманський та Шполянський адміністративні райони) частинах регіону. За розрахунками площі посівів ріпаку у Східній зоні становитимуть 36,2 тис. га, у Західній – 49,2 тис. га. Виробництво біодизеля в концентрованих зонах вирощування ріпаку за різної урожайності наведено в табл. 3. за умови переробки 75,0% виробленого насіння цієї культури.

Виробництво насіння ріпаку на таких площах забезпечить сировиною два заводи потужністю від 20 до 30 тис. т виробництва біодизеля на рік.

Таблиця 3

Теоретично можливе виробництво біодизеля в концентрованих зонах вирощування ріпаку при використанні п'ятипільної сівозміни

Показники	Західна зона	Східна зона	Всього в області
Площа посівів ріпаку при 5-пільній сівозміні, тис. га	49,2	36,2	85,4
Теоретично можливе виробництво біодизеля (тис. т) за умови рівня урожайності, ц/га			
15,0	19,3	14,2	33,5
20,0	25,7	18,9	44,6
25,0	32,1	23,6	55,7
30,0	38,5	28,3	66,8
35,0	44,9	33,1	78,0

Джерело: власні розрахунки.

Організація виробництва і переробки насіння ріпаку має здійснюватись на основі агропромислової інтеграції, що базується на розвитку прямих зв'язків господарств із підприємствами переробної промисловості, заготівельними організаціями і торгівлею (рис. 1).

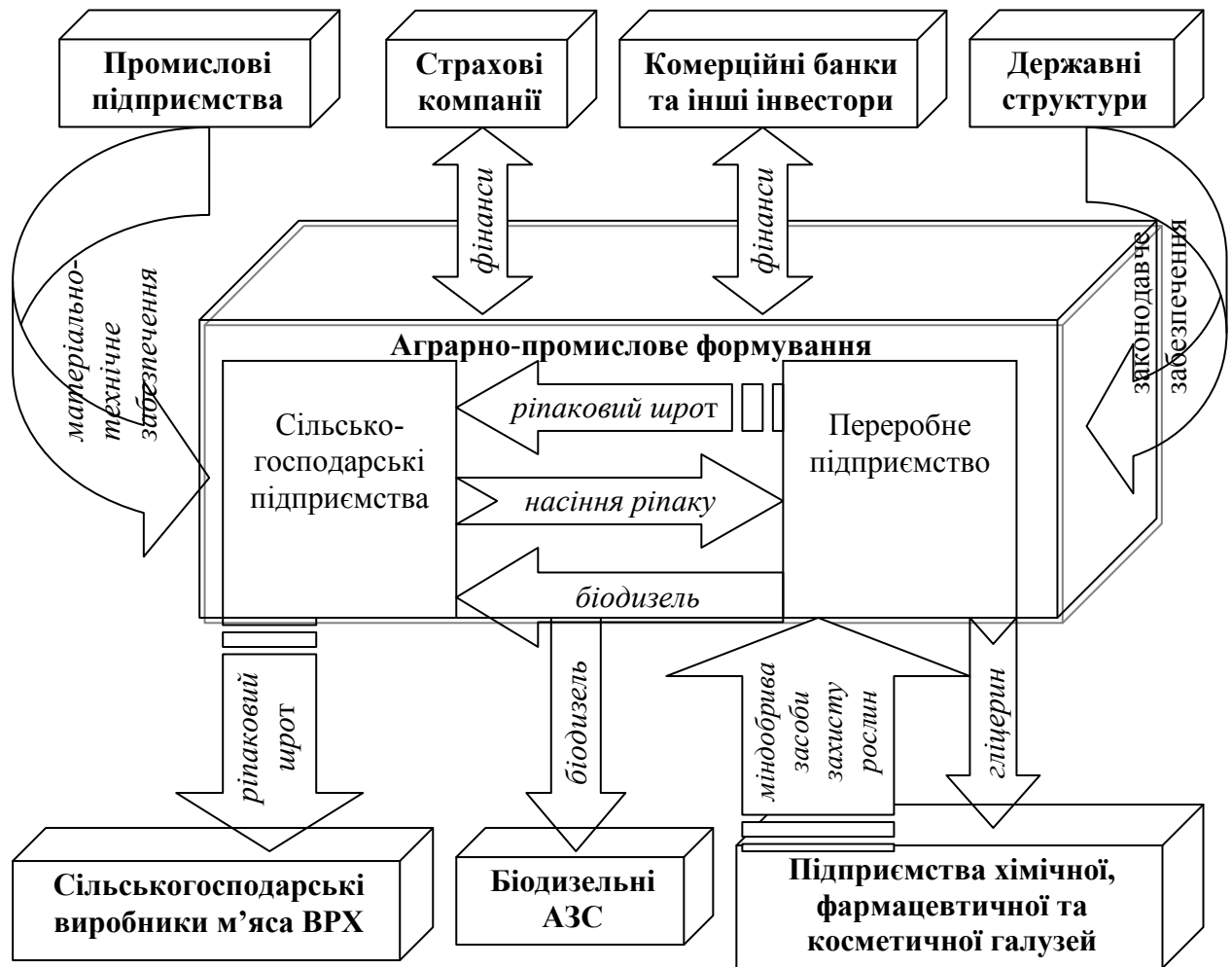

Рис. 1. Схема економічних зв'язків аграрно-промислового формування з виробництва і переробки насіння ріпаку

Завод з виробництва біопалива повинен взяти на себе роль інтегратора процесу виробництва і переробки насіння ріпаку: матеріально-технічне постачання аграрного сектору – вирощування ріпаку – транспортування – матеріально-технічне забезпечення переробки насіння ріпаку – виробництво біопалива й побічної продукції та їх реалізація. При цьому в регіоні має бути створена мережа консалтингових фірм, інформаційно-аналітичних центрів, які за відповідну винагороду здійснюють моніторинг реального попиту на певний товар (у нашому випадку насіння ріпаку, біодизель, ріпаківий шрот, гліцерин).

Таким чином, виробництво і переробка насіння ріпаку стає безперервним процесом, починаючи з матеріально-технічного забезпечення до задоволення потреб внутрішніх і зовнішніх споживачів. Це забезпечує зниження собівартості одиниці виробленої продукції за рахунок стабільності процесу постачання сировини і матеріалів, контролю якості ресурсів на вході в систему та виході з неї, реалізації продукції, мінімізації термінів зберігання на складах та зниження загальних витрат. Забезпечується стабільна конкурентоспроможність продукції на ринку.

Ефективність запропонованої п'ятипільної сівозміни у підприємствах з різним рівнем ресурсного забезпечення, що спеціалізуються на виробництві насіння ріпаку, розраховано на прикладі окремих підприємств регіону. При цьому в підприємствах із високим ресурсним забезпеченням (ТОВ «АПК-Сервіс м. Черкаси, ТОВ «Кишенці» Маньківський район) рівень рентабельності рослинництва становитиме близько 116,0%, а рівень рентабельності виробництва насіння ріпаку близько 245,0%; у підприємств з достатнім ресурсозабезпеченням (СТОВ «Агрофірма «Колос»» Драбівського району, ТОВ «Хижня» Жашківського району) відповідно – 82,0 і 216,0%; задовільним (ТОВ ім. Гетьмана

Катеринопільського району, СТОВ «Вереміївка» Чорнобаївського району) – 45,0 і 62,0%, низьким (ТОВ «Гранекс-Черкаси» Золотоніського району, ПСП ім. Шевченка Звенигородського району) – 37,0 і 53,0%.

У визначених зонах вирощування ріпаку виробництво його насіння сприятиме стабільному забезпеченню сировиною двох переробних підприємств потужністю 20,0 і 30,0 тис. т біодизеля на рік. Строк окупності інвестицій у будівництво цих заводів із виробництва біодизеля не перевищуватиме трьох років, буде рентабельним і конкурентоспроможним на внутрішньому ринку. Їх розміщення поблизу Черкас і Тального дасть можливість зменшити транспортно-заготівельні витрати при закупівлі насіння ріпаку, мінімізувати витрати сільськогосподарських підприємств при транспортуванні біодизеля та ріпакового шроту для власних потреб, сприятиме поглибленню інтеграційних і коопераційних зв'язків у сфері виробництва.

ВИСНОВКИ

Результати дослідження процесу організації ресурсного забезпечення виробництва і переробки насіння ріпаку в регіоні дозволили сформулювати наступні висновки:

1. Виробництво насіння ріпаку є стратегічно важливим напрямом підтримки стабільного фінансового стану сільськогосподарських підприємств та забезпечення енергетичної складової національної безпеки України. Економічна ефективність виробництва насіння ріпаку визначається рівнем ресурсного забезпечення як сукупності земельних, трудових, матеріально-технічних та фінансових ресурсів, об'єднаних в єдину систему виробничих ресурсів із використанням науково-технічних досягнень, спрямованих на забезпечення інноваційного виробничого процесу. Основними складовими виробничих ресурсів є земельні, трудові, матеріальні, фінансові, інноваційні та інформаційні, кожний з яких є нерівнозначним за відповідними класифікаційними ознаками: походженням, належністю підприємству, характером впливу на кінцевий результат, ступенем реалізації у господарському процесі.

2. Оцінка ресурсного забезпечення виробництва сільськогосподарської продукції у потенційних зонах його концентрації передбачає застосування системи натуральних і вартісних показників, використання класичних методів аналізу та економіко-математичного моделювання, які дозволяють оптимізувати ресурсну базу, сформулювати раціональні підходи до її застосування з урахуванням структури сільськогосподарського виробництва, його адекватності продовольчим та енергетичним потребам ринку.

3. Виробництво насіння ріпаку має свої переваги в організаційному, агротехнічному та економічному плані. Ріпак досить вибаглива до земельних ресурсів культура. Проте її вирощування потребує порівняно невеликих затрат трудових та технічних ресурсів, крім специфічного механізму при збиранні. Поряд з цим систематичне оновлення посівного матеріалу, належне забезпечення мінеральними добривами та засобами захисту рослин є важливою умовою досягнення високої врожайності культури.

4. Загострення енергетичної проблеми спричинило зростання обсягів виробництва насіння ріпаку у світі як сировинної бази для біодизеля. Провідні країни світу (США та країни ЄС) намагаються забезпечити себе власними відновлюваними енергетичними ресурсами, приклад яких має наслідувати Україна.

5. Виявлено, що Черкащина достатньою мірою забезпечена земельними та трудовими, але недостатньо матеріально-технічними, фінансовими та інноваційними ресурсами. Так за період, що досліджувався енергозабезпеченість на 100 га ріллі зменшилась на 55,9 к.с., що може негативно вплинути на технічну складову забезпечення виробництва насіння ріпаку, оскільки більшість технологічних процесів у вирощуванні цієї культури механізована. Частка посівів ріпаку в загальній структурі посівів у 2008 р. була найбільшою і становила 10,4% за період, що досліджувався. Поряд із тим вона не перевищила науково рекомендовані норми.

6. Дослідження впливу обсягів використання виробничих ресурсів на ефективність вирощування ріпаку показало, що одним із напрямів ефективного використання земельних ресурсів є достатній рівень концентрації виробництва. Найвища урожайності цієї культури (33,5 ц/га) досягли господарства з площею посівів ріпаку понад 500 га. У цих підприємствах маса прибутку збільшується відповідно до підвищення рівня концентрації посівів, що підтверджує важливе значення спеціалізації при виробництві насіння ріпаку. Одними із визначальних складових матеріальних ресурсів, що впливають на ефективність вирощування ріпаку, є якість насіння та рівень використання мінеральних добрив. Зі зростанням обсягів використання добрив збільшується прибуток і додана вартість, а рівень рентабельності досягає 82,7%.

7. Відповідно до розрахунку оптимальних площ вирощування ріпаку з використанням п'ятипільної системи сівозмін доведено, що у Черкаській області ймовірно створення концентрованих зон у східній та західній частинах регіону, які спроможні забезпечити насінням ріпаку два заводи з виробництва біодизелю потужністю від 20 до 30 тис. т на рік. При цьому враховано регіональні потреби в дизельному пальному, необхідність забезпечення продовольчої безпеки області та структуру виробництва продукції рослинництва з дотриманням оптимального співвідношення ріпаку в сівозміні, з урахуванням критерію найнижчої собівартості продукції.

8. Визначено ефективність використання п'ятипільної сівозміни у зонах концентрованого виробництва насіння ріпаку підприємствами з різним рівнем ресурсного забезпечення. У сільськогосподарських підприємствах з високим рівнем ресурсного забезпечення рівень рентабельності у ріпаковій сівозміні досягне близько 116,0%, з достатнім рівнем – 81,0%, задовільним – 45,0%, низьким – 37,0%. В результаті будуть стабільно забезпечені переробні підприємства сировиною, а аграрні підприємства регіону – біопаливом.

9. Інтеграційні процеси в ріпаківництві забезпечують поглиблення прямих зв'язків господарств з підприємствами переробної промисловості, заготівельними організаціями і торгівлею, сприяють підвищенню їх взаємної відповідальності за виконання договірних зобов'язань. У таких формуваннях одночасно розв'язується багато проблем, пов'язаних з ефективністю виробництва та доставки сировини до переробних заводів і готової продукції (біодизеля й ріпакового шроту) до сільськогосподарських підприємств. Система розподілу грошової виручки від реалізації кінцевої продукції в агропромислових формуваннях пропорційно враховуватиме відповідні нормативні витрати переробного та сільськогосподарських підприємств.

10. Доведено, що потреба в інвестиційних ресурсах для організації переробки 1 т насіння ріпаку становить близько 200 дол. США. Строк окупності інвестицій у будівництво заводів із виробництва біодизеля не перевищуватиме трьох років. Виробництво біопалива буде рентабельним і цілком конкурентоспроможним на внутрішньому ринку. Ефективно працююча в регіоні система з вирощування ріпаку та побудова двох переробних заводів із виробництва біодизеля поблизу Черкас і Тального дасть можливість більш як на 90% забезпечити потреби аграрного сектору регіону в дизельному паливі. Розвиток виробництва насіння ріпаку та налагодження його переробки на біодизельне паливо буде однією з умов безперебійного забезпечення агропромислового сектору паливно-енергетичними ресурсами, сприятиме поліпшенню екологічної ситуації, гарантуватиме зміцнення енергетичної безпеки держави.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Концеба С. М. Виробництво та розвиток ринку насіння ріпаку в Черкаській області / С. М. Концеба // Вісник Харківського нац. техн. ун-ту с.г. ім. П. Василенка. — Харків : ХНТУСГ, 2007. — Вип. 52 : Економічні науки. — С. 181–187.

2. Підлубна О. Д. Виробництво та розвиток олійних культур в Черкаській області / О. Д. Підлубна, С. М. Концеба // Зб. наук. пр. / за ред. М. І. Бахмана. — Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин О. В., 2007. — Т. 2. — Вип. 15. — С. 28–30. *Автору належить аналіз валового збору та урожайності олійних культур в регіоні.*

3. Концеба С. М. Тенденції та перспективи виробництва ріпаку в Україні / С. М. Концеба // Зб. наук. пр. УДАУ. — Умань, 2007. — Вип. 65; Ч. 2. — С. 176–185.

4. Концеба С. М. Логістика як інструмент розвитку інтеграційних процесів у виробництві ріпаку / С. М. Концеба // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. пр. — Дніпропетровськ : ДНУ, 2007. — Т. 1, вип. 226. — С. 227–236.

5. Концеба С. М. Оцінка природно-економічного потенціалу Черкаського регіону для виробництва сільськогосподарської продукції / С. М. Концеба. Теорії мікро-макроекономіки // Зб. наук. пр. — К. : Академія муніципального управління, 2008. — Вип. 31; Т. 2. — С. 159–163.

6. Концеба С. М. Ефективність використання земельних ресурсів при виробництві ріпаку в Черкаській області / С. М. Концеба // Наука й економіка : наук.-теорет. журн. Хмельницького екон. ун-ту. — Хмельницький : Хмельницький екон. ун-т, 2009. — Вип. 2 (14). — С. 242–247.

7. Концеба С. М. Земельне забезпечення виробництва ріпаку в Черкаській області / С. М. Концеба // Економіка та управління АПК : Зб. наук. пр. — Біла Церква, 2009. — Вип. 1 (66). — С. 60–65.

8. Концеба С. М. Тенденції розвитку світового виробництва та переробки ріпаку / С. М. Концеба // Економіка АПК. 2009. — № 5. — С. 151–155.

9. Концеба С. М. Перспективи виробництва біодизелю в Черкаській області / С. М. Концеба // Економічний простір : зб. наук. пр. — Дніпропетровськ : ПДАБА, 2010. — № 34. — С. 288–297.

10. Концеба С. М. Економічна сутність ресурсного забезпечення виробництва продукції / С. М. Концеба // Економіка АПК. 2010. — № 7. — С. 43–46.

Матеріали науково-практичних конференцій:

11. Концеба С. М. Перспективи України в галузі виробництва насіння ріпаку / С. М. Концеба // Відтворення господарського комплексу регіону: методологія, механізми, інструментарій : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. — Чернівці : Книги – XXI, 2007. — Т. 1. — С. 241–244.

12. Концеба С. М. Організація фінансового забезпечення розвитку виробництва ріпаку в регіоні / С. М. Концеба // Аграрний форум – 2007 : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. — Суми : ВТД «Університетська книга», 2007. — Ч. 2. — С. 203–204.

13. Концеба С. М. Перспективи переробки ріпаку на біодизель в Черкаській області / С. М. Концеба, О. Д. Підлубна // Конкурентоспроможність в умовах глобалізації: реалії, проблеми, перспективи : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф. / за ред. Романеско О. В. — Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. — С. 203–204.

14. Концеба С. М. Фінансове забезпечення сталого розвитку виробництва олійних культур в Черкаській області / С. М. Концеба, О. Д. Підлубна // Актуальні проблеми на сучасному етапі та перспективи розвитку фінансово-кредитного механізму АПК : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. : зб. наук. пр. — Кам'янець-Подільський, 2007. — Вип. 15; Т. 3. — С. 28–30.

15. Концеба С. М. Основи конкурентоспроможності виробництва та переробки ріпаку в Черкаському регіоні / С. М. Концеба, О. Д. Підлубна // Конкурентоспроможність в умовах глобалізації: реалії, проблеми, перспективи : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф. / за ред. Романеско О. В. — Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. — С. 103–205.

16. Концеба С. М. Оцінка природно-економічного потенціалу Черкаського регіону для виробництва сільськогосподарської продукції / С. М. Концеба, О. Д. Підлубна // Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. — Феодосія : Вид-во ФФЕА, 2008. — С. 152–154.

17. Концеба С. М. Земельне забезпечення виробництва ріпаку в Черкаській області / С. М. Концеба // Тези наук. конф. / УДАУ ; редкол. : А. Ф. Головчук (відп. ред.) та ін. — Умань, 2009. — Ч. 2. — С. 111–113.
18. Концеба С. М. Тенденції розвитку світового виробництва та переробки ріпаку / С. М. Концеба // Інноваційні процеси економічного і соціально-культурного розвитку: вітчизняний та зарубіжний досвід : матеріали II Міжнар. конф. молодих учених і студ. — Тернопіль : ТНЕУ, 2009. — С. 371–372.
19. Концеба С. М. Розвиток інтеграційних процесів в ріпаківництві / С. М. Концеба // Актуальні проблеми і прогресивні напрямки управління економічним розвитком вітчизняних підприємств : матеріали Всеукр. наук.–практ. конф. — Кривий Ріг : KEI КНЕУ, 2009. — Т. 2. — С. 58–60.
20. Концеба С. М. Забезпечення оптимальних розмірів вирощування ріпаку в регіоні / С. М. Концеба // Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин : матеріали III Міжнар. наук.–практ. конф. — Умань : УДАУ, 2009. — С. 195–197.
21. Концеба С. М. Інноваційне та інвестиційне ресурсозабезпечення переробки насіння ріпаку / С. М. Концеба // Формування сучасної стратегії підприємницької діяльності : матеріали XII Всеукр. наук.–практ. конф. — Умань : Вид-во «Сочінський», 2010. — Ч. 1. — С. 71–73.

АНОТАЦІЯ

Концеба С.М. Організація ресурсного забезпечення виробництва і переробки насіння ріпаку в регіоні. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки». – Київ, 2011.

У дисертації теоретично узагальнено сутність ресурсного забезпечення аграрного виробництва, обґрунтовано структуру виробничих ресурсів, визначено та сформовано систему показників оцінки рівня забезпечення виробничими ресурсами сільськогосподарського виробництва. Визначено й узагальнено теоретичні основи ресурсного забезпечення виробництва насіння ріпаку і напрямів його переробки. Виявлено особливості формування та використання ресурсів при виробництві насіння цієї культури.

Проаналізовано й оцінено основні тенденції ресурсного забезпечення виробництва та переробки насіння ріпаку в Черкаській області й визначено стратегічні напрями розвитку ріпаківництва, що відповідатимуть найбільш ефективному використанню виробничих ресурсів сільськогосподарських підприємств.

Обґрунтовано раціональні розміри площ вирощування ріпаку в аграрних підприємствах регіону з урахуванням комплексу ресурсних факторів виробництва та визначено основні напрями розвитку інтегрованих форм організації виробництва і переробки насіння ріпаку. Обґрунтовано рекомендації щодо налагодження переробки в регіоні насіння ріпаку на біодизель.

Ключові слова: ріпак, виробничі ресурси, ресурсне забезпечення, виробництво продукції, переробка, біодизель, економічна ефективність, регіон.

АННОТАЦИЯ

Концеба С.М. Организация ресурсного обеспечения производства и переработки семян рапса в регионе. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Национальный научный центр «Институт аграрной экономики». – Киев, 2011.

В диссертации теоретически обобщено сущность ресурсного обеспечения аграрного производства, определяемое как совокупность организационно-экономических отношений,

направленных на оптимальное и своевременное создание соответствующих условий для осуществления эффективного производственного процесса. Обоснована структура производственных ресурсов, определена и сформирована система показателей оценки уровня обеспечения ими сельскохозяйственного производства. Обоснованы квалификационные признаки категории «производственные ресурсы», а именно: происхождение, принадлежность предприятию, характер влияния на конечный результат, степень реализации в хозяйственном процессе. Определены и обобщены теоретические основы ресурсного обеспечения производства семян рапса и направлений его переработки. Выделены особенности формирования и использование ресурсов при производстве семян этой культуры.

Выявлены преимущества производства семян рапса в организационном, агротехническом и экономическом плане. Рапса достаточно требовательна к земельным ресурсам культура. Однако ее выращивание требует сравнительно небольших затрат трудовых и особых материально-технических ресурсов, кроме специфического механизма при уборке. Наряду с этим важным условием достижения высокой урожайности культуры является систематическое обновление посевного материала, обеспечение посевов минеральными удобрениями и средствами защиты растений.

Освещено современное состояние ресурсного обеспечения производства и переработки семян рапса, его общенациональное значение, отражены мировые тенденции развития производства семян и продуктов его переработки, осуществлена оценка ресурсного обеспечения производства и переработки семян рапса в регионе, выявлено влияние использования производственных ресурсов на эффективность производства. Проанализированы и оценены основные тенденции ресурсного обеспечения производства и переработки семян рапса в Черкасской области. Выявлено неравномерное обеспечение земельными, трудовыми, материально-техническими и финансовыми ресурсами Уманского, Корсунь-Шевченковского и Драбовского агропочвенных районов. Обоснованы стратегические направления развития производства семян этой культуры, которые будут отвечать наиболее эффективному использованию производственных ресурсов сельскохозяйственных предприятий.

Определены тенденции производства семян рапса в регионе и уровень ресурсного обеспечения (земельными, трудовыми, материально-техническими, инвестиционными и инновационными ресурсами) агропочвенных районов, свидетельствующие о возможности создания концентрированных зон производства семян и реализации инвестиционных проектов строительства заводов по его переработке.

Исследование влияния объемов использования производственных ресурсов на эффективность выращивания рапса показало, что одним из направлений эффективного использования земельных ресурсов является достаточный уровень концентрации производства. Масса прибыли увеличивается соответственно повышению уровня концентрации посевов, подтверждающего важное значение специализации предприятий при производстве семян. Одними из главных составляющих материальных ресурсов, влияющих на эффективность выращивания рапса, являются качество семян и уровень использования минеральных удобрений.

Обоснованы рациональные размеры площадей выращивания рапса в аграрных предприятиях региона с учетом комплекса ресурсных факторов производства. Определены направления развития интегрированных форм организации производства, реализации и переработки семян рапса, которые предусматривают прямые связи хозяйств с предприятиями перерабатывающей промышленности, заготовительными организациями и торговлей.

Определена эффективность использования пятипольной системы севооборота в зонах концентрированного производства семян предприятиями с разным уровнем ресурсного обеспечения.

Обосновано местоположение перерабатывающих заводов в зонах концентрированного производства семян рапса по критерию наименьших затрат. Обоснованы рекомендации относительно организации переработки в регионе семян рапса на биодизель. Определена экономическая оценка эффективности инвестиционных проектов строительства заводов по производству биодизеля. Доказано, что срок окупаемости инвестиций в строительство заводов по производству биодизеля не превысит трех лет. Производство биотоплива будет рентабельным и конкурентоспособным на внутреннем рынке.

Ключевые слова: рапс, производственные ресурсы, ресурсное обеспечение, производство продукции, переработка, биодизель, экономическая эффективность, регион.

Annotation

S.M. Kontseba. Organization of the Resource Ensuring of the Rape Seeds' Manufacturing and Processing in the Region.- Manuscript.

Thesis for achieving the scientific degree of the economic science candidate in the specialty 08.00.04 – economics and management of enterprises. (according to the kinds of economic activity). – National Scientific Centre «Institute of Agrarian Economy» – Kyiv, 2011.

In the thesis theoretical generalization of the essence of the agrarian production resource ensuring was carried out, the structure of industrial resources was based and the system of the indices of the ensuring industrial resources agricultural production level estimation was defined and formed. Theoretical bases of the resource ensuring of rape seeds production and the directions of its processing were defined and generalized. The peculiarities of forming and using the resources during the manufacturing of this crop were picked out.

The main tendencies of the resource ensuring of rape production and processing in Cherkasy region in 2005–2009 were analyzed and estimated and the strategic directions this crop seeds manufacturing were defined.

Rational area sizes of rape cultivating in the agrarian enterprises of the region were substantiated taking into consideration the complex of the resource factors of the manufacturing. The main directions of the development of the integrated forms of rape manufacturing and processing were defined. The recommendations concerning rape seeds processing into biodiesel in the region were substantiated.

Key words: rape, production resources, resource ensuring, production manufacturing, processing, biodiesel, economic effectiveness, region.

Підписано до друку 08.02.2011. Формат 60х90 ¹/₁₆. Папір офсетний.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. № 17.

Видання та друк – Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»
03680, м. Київ-680, вул. Героїв Оборони, 10.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2065 від 18.01.2005 р.